

**Cséby Géza**

**Adalékok Festetics György irodalompartoló  
tevékenységének értékeléséhez**

Négyesy László, a neves irodalomtörténész az 1817-19-es Helikoni ünnepek 100 éves fordulóján kiírt irodalmi pályázatra benyújtott dolgozata méltó összefoglalása annak a nagy ívű kapcsolatrendszernek, amely Festetics György gróf, illetve udvartartása és a korabeli írók, költők, tudósok közt alakult ki. Bár Festetics mindvégig megmaradt birtokát, vagyonát következetesen gyarapító földesúrnak, olyan embernek, aki szívósságával és nem kis hozzáértéssel az apjától örökölt, szétzilált gazdaságból virágzó, kapitalista csírákat is magában hordozó gazdaságot hozott létre, egész élete során ... a magyar művelődés tudatos támogatója maradt. Ebben nem kis része volt azoknak az embereknek, akiknek szavára hallgatott: Asbóth János, Péteri Takáts József, Kultsár István, Nagyváthy János, Pethe Ferenc, Ruszek József. Nem feledhetjük, hogy a bécsi Theresianumban legjobb barátja későbbi sógora volt; Széchényi Ferenc és azt sem, hogy Festeticset mindvégig erős kötelék fűzte a szabadkőművesekhez. Ismeretes, hogy a Wahrheit im Orient páholy tagja volt, ahol a Helikon nevet viselte.

Konkrétabb irodalompartolásáról azonban csak azt követően beszélhetünk, miután 1791 nyarán leszerelt és Keszthelyre költözött.

Festetics magyar nyelven is tájékozódott honi állapotainkról. Hú olvasója volt a Ráth Mátyás szerkesztette és 1780 januárjában beindult Magyar Hímondónak. Az 1789-ben Bécsben elindított Hadi és Más Nevezetes Történetek lap mögött - amelyet Görög Demeter és Kerekes Sámuel szerkesztettek - ellenzéki főnemesek: Széchényi Ferenc, Festetics György, Teleky Sámuel álltak. E lap volt a II. József uralma alatt kifejlődő patrióta nemesek mozgalmának szócsöve. Bár maguk a főurak a szerkesztőkhöz fűződő kapcsolataikat leplezendő, nem jelentek meg a bécsi üléseken, titkáraikat küldték (Festetics Péteri Takáts Józsefet), anyagilag is támogatták a lapot. Kókay György írja: "Görögének a demokratikus értelmiség tagjaihoz és vezetőihez - Batsányihoz, Kazinczyhoz, Verseyhez, Révaihoz és másokhoz - fűződő kapcsolatai, mérséksz pedig a nemesi ellenzék vezéréivel - Festeticssel, Széchényivel, Ráday Gedeonnal, Orczy Lászlóval - való összeköttetései arra engedtek következtetni, hogy újságjuk e két csoport egymásra találását és együttműködését is szolgálni óhajtott." Kókay rátapint a lényegre, hisz Festetics későbbi kapcsolatai e feltevést igenlik. Ez idő tájt beszélt rá Péteri Takáts József Festeticset, hogy a "magyarországi írók munkáinak könnyebb kiadását" elősegítendő könyvsorozatot indítson. A grófnak tetszett a gondolat, csupán az volt a kikötése, hogy a munkák megjelenési sorrendjét ő határozhatta meg. ... Így indult be országos merítéssel az a magyar

könyvkiadói vállalkozás, amelynek csak két kötetéhez adta Festetics anyagi támogatását, de amely mégis hazánk első könyvsorozata lett. Érdemes hát legalább a Magyar Minerva sorozat címeit megjegyezni: 1. Ányos Pál munkáji, Bécs, özvegy Albert Ignátné betűivel, 1798. 2. Erköltsi oktatások mellyeket Tolnai gróf Festetics László kedves tanítványának szívére kötött Péteri Takáts József, Bécs, özvegy Albert Ignátné betűivel, 1799. 3. Virág Benedek poétai munkáji, Pest, Trattner Mátyás betűivel, 1799. 4. Pápay Sámuel: A magyar literatúra esmérete, Veszprém, Számmer Klára betűivel, 1808. 5. Ruszek József: A filozófiának előljáró értekezései, Veszprém, Számmer Klára betűivel, 1812.

Lényeges volt Péteri Takáts József elkötelezett szervező, szerkesztő munkája is, hisz bátran mondhatjuk, hogy enélkül nem valósulhatott volna meg a sorozat, amely azonban mit sem von le Festetics segítségének meghatározó voltából. ...

Úgy tűnik, hogy az 1790-ben 23 évesen a Festetics családhoz került nevelő, Péteri Takáts József volt az, aki legalábbis az ott eltöltött 10 esztendő alatt a kapcsolatot tartotta a gróf és a költők, írók között (Batsányi, Virág Benedek stb.). A Magyar Minerva könyvsorozat összeállítása érdekében Takáts Magyarország valamennyi írójával, költőjével levelezett. Bár véleményünk szerint Takáts nem követelt a maga javára túl sok prioritást az irodalmi babérok, azaz a megjelenés vonatkozásában (a Magyar Minerva első kötetét is Batsányi szerkesztette), Batsányi mégis megtámadta Virághoz írt 1799. január 17-én kelt levelében: "Úgy hallom, hogy Takáts maga akarna Ányos után megjelenni, azonban a censor aligha meg nem akasztotta sebes kocsijának tengelyét." Nem akasztotta meg, mert a Magyar Minervában 1799-ben megjelent Takáts Erköltsi oktatása. ...

Ha tovább vizsgáljuk Festetics szerepét a magyar folyóirat-kiadásban, rájövünk, hogy bár névtelenül, de Nagyváthy János útján anyagilag támogatta Kármán József Urániájának kiadását, s támogatta az 1806-ban Kultsár által szerkesztett Hazai Tudósítások című lapot is.

1817-ben Keszthelyre hívta a szombathelyi Perger Ferenc könyvnyomtatót, hogy az általa 1797-ben alapított, Európa első rendszeres mezőgazdasági felsőfokú oktatási intézményének, a Georgikonnak és egyéb iskoláinak könyveit, valamint a Helikoni ünnepségeken megjelenő íróknak munkáit kinyomtathassa. Így lett Festetics György az első keszthelyi könyvnyomda létrehozója. ...

Sokan marasztalják el Festeticset Csokonaihoz fűződő viszonyáért. Magam is rámutattam arra, hogy Festetics előbb a Dorottyát, majd a költő vonakodását követően Virgilius Georgikonjának fordítását akarta kiadni, amely vállalkozás sajnos, Csokonai késedelme miatt hunyt hamvába. Tudvalevő, hogy a költő két év alatt sem készült el a fordítással. Gaál, Csokonai életrajzírója szerint "a grófnak Csokonai tetszett" s nagy kár, hogy a történések egyre távolabb sodorták a két

embert.

Az előzőekben érintett momentumok azonban csupán előfutárai voltak Festetics nagy irodalombarát művének, az 1817 és 1819 között öt alkalommal megtartott Helikoni ünnepségeknek.

Berzsenyi elhűlve írja 1816. november 15-én Festeticsnek, hogy a Rumi által küldött új georgikoni tankönyvek mind német nyelvűek, s ismerve a gróf eddigi tevékenységét, így folytatja: "Én Keszthelyben egy magyar Weimart óhajtók látni! A nemzetiség minden, s nincs enélkül semmi boldogság. Minek töltjük csüreinket, ha azokat oltalmazni nem tudjuk, nem tudjuk pedig, ha nemzetiségünket elvesztjük. - De engedjen meg Excellentiád ezen hazafiúi gyengeségemnek! mert valóban gyengeség ily semminek, mint én, a nemzetről aggódni: Excellentiád gondja az, mert oly dicső épületnek rakta le talpköveit, melyet csak a haza omladéka temethet el." Minden bizonnyal ez is megerősítette Festeticset abban a hitben, amelyet már Asbóth János és Ruszek József is emlegetett, hogy a georgikoni és líceumi ifjakat irodalmi versenyre kellene serkenteni. Az ünnepek évente kétszer; február 12-én, a császár születésnapján, illetve májusban, a vizsgákhoz kapcsolódva kerültek megrendezésre. Az sem elhanyagolható szempont, amit Tóth István fogalmaz meg a Keszthelyi Helikon nevének eredete című munkájában: "... ha 1817-ben Keszthelyen Helikon testvér meghívására "helikoni" ünnepségre gyűltek össze azok a költők, írók, akik mind a rend egyik nagymesterét tisztelték a meghívó főúrnban, akkor minden meghívott pontosan tudta, milyen szellem fogja vezérelni az ünnepségek résztvevőit." Ezért is lényeges - amint arra Németh József is rámutatott - a helikonokon elhangzott költemények, drámák ilyen szempontú vizsgálata.

Az ünnepségek résztvevői közt volt Pálóczi Horváth Ádám, itt volt Berzsenyi Dániel, Kisfaludy Sándor, Dukai Takács Judit, Kazinczy Klára, Szegedy Róza. Horváth Ádám és Dukai Takács Judit jelentek meg a legtöbbször. Festetics tisztelettel fogadta vendégeit. Berzsenyi megírja Kazinczynak, hogy a gróf levett kalappal sietett eléje.

A kétnapos ünnepeken az alkalomra írt verseket, tanulmányokat olvasták fel, illetve gyűjtötték össze és helyezték el a levéltárban. Minden alkalommal ünnepélyes keretek közt fát ültettek nagy költők tiszteletére: 1817 februárjában Gyöngyössy István, 1818 februárjában Csokonai és Kazinczy, 1819 februárjában Kiss János, illetve Zrínyi vagy Faludi kapott fát. A második név azért nem biztos, mert Kazinczy Zrínyit, míg a Hazai 's Külföldi Tudósítások és a Magyar Kurír Faludit tartja számon.

Az ünnepeken Festetics pénzjutalmakat is osztott. Többek közt irodalmi munkásságáért: 1818 februárjában Berzsenyi 200 Ft-ot, Fejér György 300 Ft-ot, Dukai Takács Judit úgymond "gombostűre" 100 Ft-ot kapott. 1818-ban 200-200 Ft-ot kapott Kultsár István és Nagyváthy János. 1819 februárjában Virág Benedek vehetett át 200 Ft-ot.

Bár Festetics a Helikoni ünnepek beindításakor már beteg volt, és betegsége az idők folyamán egyre inkább elhatalmasodott rajta, volt arra is gondolja, hogy az 1817 februárjában elhangzott magyar nyelvű verseket Perger keszthelyi nyomdájában ki is nyomassa és az 1818-as februári helikoni résztvevők között szét is ossza. A kötet címe: Helikon I. és Berzsenyi, Dukai Takács, Kazinczy Klára, Asbóth János munkái mellett a legsikerültebb diákverseket is olvashatjuk a kötetben.

Nem kerülhető meg a Helikoni ünnepek tárgyalásánál az az ellentét, amelyik a nyelvújítási harc körül bontakozott ki a neológusok és ortológusok között. Sokan a Festetics-féle összejöveteleket a "túladunai" ortológusok találkozásának tekintették. Hisz ott volt a Kazinczy által megsértett Kisfaludy, ott volt Ruszek, a Mondolat egyik istápolója. De ott volt a Kazinczy-párti Berzsenyi és ott Horváth Ádám. Festetics lényegretörő, meggondolt és okos magatartása még Kazinczyt is pálfordulásra kényszerítette. Gondoljunk csak arra, hogy' vélekedett a széphalmi mester a helikonokról és Festeticsről 1817-ben, és hogyan 1819-ben, midőn episztolát írt a grófhhoz. S nem járunk messze az igazságtól, amikor azt állítjuk, hogy a Helikoni ünnepek nem olajat, de homokot öntöttek a nyelvújítási harc tüzére. Ezt vallja Keresztury is Festetics tevékenységéről: "Zajtalanságában is mély hatást gyakorolt egész közművelődésünk fejlődésére; a keszthelyi Helikoni ünnep találkozásai nagyban hozzájárultak például a nyelvújítási harcokban megosztott magyar irodalom egyesítéséhez."

Az ünnepek megítélése nem volt egyértelmű az utókor irodalomkutatói, történészei között. Leginkább a császár születésnapjának megünneplése váltott ki komoly ellenérzéseket. Ma ezt okos politikai manővernek tekinthetjük egy olyan korban, ahol sokkal kevesebbet is súlyos elmarasztalást kaphatott az "elkövető". Sági Károly mutat rá, hogy itt is a "jezsuiták diplomata művészete lép előtérbe (Festetics) életében." Ha az ünnepek súlyát akarjuk megítélni, idézzük újból Keresztury Dezső szavait: "... jelentősége komoly volt, s hatása is méltó azokhoz, akik létrehívták. Újjászülető irodalmunk bölcsőjénél ott állnak a Keszthelyi Helikon géniuszai is."

Nem tagadhatjuk, hogy legnagyobb alkotása a Georgikon, s bár nagyra értékelhető irodalmi tevékenysége is, ez nem vetekedhet nagyságrendben e gazdasági-oktatási jellegű művével. Mégis. Négyesy László szerint "... hazafias áldozókészségével úgy megérintette a költők szívét, mint talán senki az ő korában. A Széchenyi előtti korban nincs olyan magyar ember, aki annyit szerepelne a költők ajkán, mint ő."

Festetics a Helikoni ünnepekkel és egyéb alkotásaival is nagy lépést tett a nemzettudat megalapozása területén. Végiglapozva az 1800-ban felfektetett Georgikon emlékkönyvet, azt tapasztalhatjuk több helyen is; míg az apa németül köszöni meg a látogatást, és kíván további eredményeket, addig a Georgikonban tanuló fiú magyarul.

S végezetül talán nem tűnik túlzásnak, ha leszögezzük: Festetics ugyan publicisztikai minőségben nem vetekedhet unokaöccsével, Széchenyi Istvánnal, de mint a fejlődés, a kultúra, az irodalom támogatója, mindenképpen elődjének számít.

---

In: Hévízi almanach 1. A Csokonai Asztaltársaság találkozói.  
Hévíz, 1992. pp.92-98.